

opusdei.org

Oposicions, “quadres” i trinques "Memòria ingènua"

Llibre escrit per Alfons Balcells Gorina (1915-2002), publicat per l'editorial La Formiga d'Or.

11/01/2011

Per enfrontar-me a les oposicions a càtedra, el meu mestre, el doctor Soriano, em va aconsellar que, a més de preparar bé els exercicis propis, no m'estigués de participar activament a les trinques, la qual cosa volia dir buscar les pessigolles

als altres contrincants, fent-los crítiques públiques, en els dos primers exercicis (l'exposició de mèrits, que en l'argot se'n deia "autobombo", i la memòria pedagògica sobre el "Concepto, método y fuentes" de la disciplina corresponent) i en el penúltim, el cinquè, que era un cas pràctic de diagnosi. En els altres exercicis no era permès de fer aquelles crítiques.

Era una pràctica comuna, no obligatòria, que s'aconsellava sobretot als opositors que tenien poques possibilitats o que no eren gaire coneguts pels membres del tribunal, a fi que, si no podien guanyar aquelles oposicions, almenys comencessin a sonar de cara a les següents.

En aquella època, hi havia a Espanya dos equips prestigiosos d'especialistes en patologia mèdica, tots dos amb seu a Madrid. L'un era

la “quadra” –se’n deien així, en l’argot mèdic– de Carlos Jiménez Díaz, anomenat per tothom “Don Carlos”, i l’altra la de Fernando Enríquez de Salamanca, “Don Fernando”. Els seus protegits, per l’anomenada dels padrins, sortien amb avantatge en cada convocatòria d’oposicions davant els candidats de províncies, que apareixien en aquelles conteses com uns naufrags desesperats que feien tota mena d’esforços perquè algú els salvés del sotsobre. I una de les maneres de cridar l’atenció eren les trinqués.

No s’ha d’entendre que els apadrinats fossin menys valuosos que els qui no teníem padrí. Els padrins eren gent d’enorme prestigi científic, els millors de l’especialitat sens dubte, i el fet d’haver-se ficat dins d’un d’aquells equips volia dir que l’interessat valia, i valia molt. Un cas paradigmàtic que jo coneixia bé era el de Juan Jiménez Vargas, que

havia treballat amb don Carlos, i que havia aconseguit la càtedra de Fisiologia i Bioquímica de Barcelona l'any 42, amb només 28 anys. I no he conegut mai ningú que hagi posat en dubte la categoria científica i els mèrits de Jiménez Vargas per aconseguir aquella càtedra.

Certament, a les oposicions d'aleshores, que eren pròpiament un concurs-oposició, hi comptava molt la memòria i la capacitat oratòria dels participants. Però això no començava a pesar fins al tercer exercici, ja que en els dos primers el que comptava era el currículum i les publicacions i investigacions fetes, i només després es feien les exposicions orals. Depenia molt del tribunal que es valorés més una o l'altra d'aquestes fases successives. De fet, l'estructura consistia a fer un concurs de mèrits "objectius", exposat per cadascun dels candidats, després del qual es passava a

explicar una lliçó preparada per l'opositor, una altra que escollia el tribunal, un cas pràctic d'examen i diagnòstic d'un malalt, i un últim tema, per escrit, triat dels programes de la matèria objecte d'oposició.

Els meus principals contrincants en les primeres oposicions que havia fet, l'1 d'abril de 1946, havien estat Luis Manuel y Piniés, de la “cuadra de don Fernando” –el mateix don Fernando presidia el tribunal–, i Eduardo Ortiz de Landázuri, apadrinat per don Carlos –que també era a la mesa. Hi havia 14 opositors més, i tots plegats ens disputaríem dues càtedres, a Cadis i a Salamanca. Jo, pensant en el consell de Soriano de preparar les trinquets, vaig considerar que l'intent de tombar Piniés, amb aquella presidència, seria completament inútil, i vaig decidir provar sort amb Ortiz. Un os molt dur de rosegat, perquè si don Carlos, el seu padrí, era una de les

figures estelars de la medicina espanyola, a Landázuri se'l considerava el seu deixeble predilecte.

Ortiz de Landázuri era una persona de bondat transparent, generós amb tothom, d'una alegria contagiosa. Era difícil que caigués malament a algú. Per això, abans de començar els exercicis, en privat, li vaig dir a Ortiz que segur que guanyaria ell.

Però li vaig fer una trinca forta. En acabar la vibrant exposició de greuges, vaig subratllar:

–...Y todo esto, doctor Ortiz de Landázuri, es muy grave.

Carlos Jiménez Díaz, que era al tribunal, no va poder evitar somriure, davant la meva vehemència i sobretot en sentir aquell final.

Vaig perdre, com havia previst, eliminat en el quart exercici, en no esgotar el tema de la diabetis que m'havia tocat. Eduardo Ortiz de Landázuri va guanyar la càtedra de Cadis, i Piniés la de Salamanca. Però en canvi de l'oposició, vaig aconseguir un bon amic, el mateix Ortiz de Landázuri. I és que era tan bona persona, que no em guardà gens de rancor per la meva oposició ingènua.

A la següent plaça de patologia general, el 1948, hi havia també un clar favorit, de l'equip de don Fernando, i em vaig proposar batre'l.

La meva crítica a la sessió de trinca va començar amb la repetició d'uns paràgrafs de la memòria pedagògica que acabava de pronunciar aquell altre opositor. A continuació, vaig llegir uns textos idèntics. I vaig afegir:

–Aquests segons textos corresponen a l'exercici que va fer en el seu dia una persona que és present en aquesta sala: és un dels membres del tribunal.

El públic va somriure. Al tribunal hi hagué nervis. Es van sentir murmuris.

En l'exercici cinquè, vaig llegir un altre paràgraf de l'exercici que acabava de fer el contrincant, on aquest havia dit que utilitzaria com a medicament un producte isotòpic anomenat “Ciclotrón”. Vaig continuar, sorneguer:

–Com tothom sap, el ciclotró és l'aparell que produeix els isòtops, i la ingestió d'aquesta màquina, de dimensions considerables, difícilment pot provocar altra cosa que un fort mal de panxa.

Els somriures que havien acompanyat la primera intervenció esdevingueren ara riallades.

En acabar la trinca, el catedràtic de nutrició Grande Covián, present entre el públic, va venir a fer-me una abraçada, dient que s'ho havia passat tan i tan bé:

–Ha estat meravellós, escolti. Li enviaré una foto que tinc d'un ciclotró, per recordar aquest dia.

Malgrat tot, com estava previst, les oposicions les va guanyar aquell deixeble de don Fernando. Ara bé, jo anava guanyant en maduresa opositora, i aquells ànims m'ajudaven a no deixar-ho. M'ho vaig prendre, doncs, amb bon humor, tot i que en aquell cas havia realitzat bé els exercicis, i en canvi l'altre havia fet força el ridícul.

I això sí, vaig començar a agafar fama de “expert en el setè exercici”,

com s'anomenava la postoposició, és a dir, el fet de saber perdre.

La següent convocatòria, el 1953, se l'endugué Francisco J. García Conde. I a la quarta, que era doble, el novembre de 1954, van guanyar plaça Eloy López García, que era de la quadra de don Carlos, i el sevillà José León Castro.

Allò del setè exercici va deixar de fer-me gràcia, se'm posava força malament.

Un cop fetes aquelles quatre oposicions, em vaig adonar que sense padrí m'hi podia passar la vida. I vaig decidir anar a veure don Carlos, que sabia que em mirava amb certa simpatia. Amb un amic meu de Madrid, em vaig traslladar a la seva finca La Pedrera, perduda en no sé quina contrada dels voltants de la capital. Li vaig demanar consell: què havia de fer, li deia, un pobre home de províncies com jo, sense padrí?

Poca cosa podia dir-me, certament, tret del cas que en una nova oposició fos cridat a estar en el tribunal i no hi hagués ningú dels seus fent l'oposició, que li reclamés, amb més motius que jo, el seu suport. I, en efecte, aquesta circumstància ja no es va presentar.

Tanmateix, sí que va arribar el meu torn. Es convocà una nova càtedra de patologia general i propedèutica clínica a Salamanca, el 1955, i el tribunal previst podia ser-me, finalment, favorable. Un dels membres era l'antic opositor Ortiz de Landázuri, de qui m'havia fet bon amic arran d'aquella primera oposició meva, però no li vaig dir res. Vaig pensar que ell actuaria en consciència, i que votaria a favor meu si considerava que jo feia amb claredat el millor paper. No em volia repenjar en l'amistat, per aconseguir certes coses, perquè potser l'hauria posat en un compromís: en tenia

prou de saber que no aniria contra mi sense motiu. Tret d'ell, només n'hi havia un que sabia que el tindria segurament a favor. I com que volia assegurar com a mínim un segon vot –o almenys un veto previ menys–, em vaig bellugar per aconseguir testimonis personals de metges qualificats de Barcelona. En Soriano, el meu mentor, no tenia gaire força, i a més era molt tímid, però d'altres coneguts meus –Lluís Trias de Bes, president de la Societat espanyola de cardiologia, el digestòleg Alfredo Rocha, el doctor Pi i Figueres– sí que podrien fer-hi alguna cosa. I en efecte, van aconseguir que un altre vocal del tribunal, el doctor Cases, es mostrés favorable a recolzar-me – sempre, és clar, que ho fes prou bé.

I a l'hora de la veritat encara vaig obtenir el tercer vot que em calia, aquest del tot “independent”, perquè finalment Ortiz de Landázuri no em va votar a mi.

Eren els anys que es deia (els serveis secrets de Falange ho feien córrer, i alguns còmplices de la premsa ho acabaven de ventar pertot) que “els de l’Opus” aconseguien les càtedres només presentant-s’hi. La meva em costà nou anys i cinc convocatòries.

(Afirmava Gregorio Marañón que les oposicions “eren la nostra segona *fiesta nacional*”. És probable, però jo, que en vaig patir cinc, crec que tinc tot el dret d’afirmar que aquell era el menys dolent dels sistemes que aquí hem conegut. Actualment, es dóna tota la importància al fet que l’opositor formi part de l’equip de professors locals, que són els qui formen majoritàriament el tribunal, amb algun convidat de fora. I així, és freqüent que hi hagi una certa endogàmia geogràfica, i no tant d’escola, com era abans, perquè el que més compta és que el nouvingut continuï la tasca del catedràtic i segueixi la línia d’investigació

concreta, “local”, que en aquell indret es fa. No es gens fàcil, doncs, dissenyar una oposició per tal que no sembli una “fiesta nacional”, per equilibrar tots els interessos que hi entren en joc.)

El fet cert és que, en aquella època, ben poca gent de medicina de Barcelona –i per extensió, de tota la perifèria de l’Estat– aconseguien càtedres –si no era la pròpia del lloc que hagués quedat vacant i sempre que hom estigués ja ben col·locat per agafar-la i, sobretot, que no hi optés tampoc cap dels apadrinats de les quadres de Madrid. Jo vaig ser un dels caps de pont de tot un seguit de catedràtics catalans que, a partir d’aleshores, van anar aconseguint places arreu de l’Estat. Aquesta era, molts cops, l’única via per poder tornar després a Barcelona amb prou mèrits per fer-se amb una vacant.

I cal dir que en unes quantes oposicions a càtedres de patologia d'arreu de l'Estat, guanyades per metges catalans, vaig ser jo el president del tribunal.

Lògicament, vaig haver d'abandonar totes les feines que tenia a Barcelona. Juan Jiménez Vargas, un dels que compartia amb mi el pis de Muntaner 444, feia poc que també havia marxat. Ell havia anat a Pamplona, a petició de monsenyor Escrivà, per ajudar a posar en marxa la facultat de medicina del tot just creat Estudi General de Navarra. I seria durant anys el primer degà d'aquella facultat.